

Journal of Subcontinent Researches
Vol 14, Issue 42, Spring and summer 2022, pp. 339-360
DOI: 10.22111/jsr.2020.35571.2110

Submitted: 31/08/2020   Revised: 02/11/2020   Accepted: 18/11/2020

A Comparative Analysis of the Themes of Sustainability in the Poetry of the malekoshora Bahar and G.R Mulla

Ishaq Mirbalouchzaei

Assistant professor Persian language & literature Velayat University,
(Corresponding Author), Email: i.mirbalouchzaei@velayat.ac.ir

Balal Rigi

Master student Persian language & literature Velayat University

Saeid Damani

Assistant professor Persian language & literature Velayat University

Extended Abstract

Malekoshora Bahar and G R Mulla are among the pioneers and freedom-loving poets of Iran and Pakistan, who have used poetry to fight. Despite the biological and geographical differences between the two poets, the present study tries to compare the common views and points of view of these two poets in the themes of sustainability. Bahar is one of the most prominent poets of constitutional literature in Iran and G R Mulla is one of the high-ranking poets of the Awakening era of Baluchi poetry. Both poets believe that their poems are a mirror of the sufferings of the people who have suffered from the oppression of authoritarian and oppressive governments and socio-political conditions. The main question of the research is whether similarities can be found in representing the concepts of sustainability in the poetry of these two poets? According to the results of the research, the common poetic themes of love for the homeland, hope for the future, promise of victory, invitation to fight and stand against oppression and praise of freedom have been repeated in the poetry of both poets. Such researches can provide a suitable ground for the development and expansion of intercultural relations and interactions.

Keywords: Sustainability Literature, Malekoshora Bahar, G R Mullah

1. Introduction

Comparative literature is one of the most important branches of literary criticism. In the new world, one of the ways to understand the position, weight

and position of national literature of languages is to measure it in the scales of comparative literature. Based on this necessity, Ferdinand Bruntyer says: "We will never know ourselves, if we are satisfied only with knowing ourselves" (Anoushirvani, 1389: 35) Because "no nation can remain stable not only without communication with other nations, but even the protection of ethnic, national and religious identities can be evaluated in the context of active communication" Amin Amqaddasi, 1386: 7). According to such an attitude, the important role and position of comparative literature is understandable.

Assessing and analyzing the thoughts of two poets despite spatial distances and linguistic differences can also be evaluated through comparative studies. The researcher "in this method, compares the poet and writer of one country with the poet and writer of another country and obtains common results from an in-depth study of the situation, works and thoughts" (Ishrat and Omar, 2002: 940). And it is in this position that theorists and critics refer to textual relations, a relation that studies texts in relation to other texts, which was apparently first proposed by Viktor Sheklovsky. And yet it was first discussed in Russian formalists, meaning that past texts relate to present-day texts and present-day texts relate to texts to be written in the future, especially if its type and subject matter is common" (Shamisa, 1367: 419). The fundamental question of the research is whether similarities can be found in representing the concepts of sustainability in the poetry of the malekoshora Poets and GR Mulla?

2. Research methodology

This research is basic research, the data are collected in the form of receipts through note-taking by library studies and after a coherent analysis and classification in the present study presented. In this article, the authors first take notes by studying a library of materials and then, based on the American school of comparative literature, examine and compile the materials in a comparative-descriptive manner. In the American school, unlike the French school, they do not influence the works and the owners of the works. This school "came into being after the Second World War and began its work with a tolerance for the French school. And did not consider the principle of influence and effectiveness as a necessary condition in comparative research, but considered the comparison between different literatures based on similarity, within the field of comparative literature. "(Fareghishad, 1391: 6). In this research, the principles and effects of sustainability literature in the poetry of GR Mulla and

Malekoshora Poets have been discussed and poetic evidence has been presented. In the parts of the research that present the poetic evidences of GR Mullah in Baluchi language, in order to avoid punctuation, only the special Baluchi consonants and vowels are written in the font of this language and other letters in the same Persian form.

3. Discussion

Homeland: One of the most prominent central themes and fields of thought in the poems of GR Mulla and Mohammad Taghi Bahar is home country and the praise of the homeland. Both lamenters speak of the pain of the homeland and have spread a sense of patriotism among the people with their poems. Based on their poems, it can be said that their love and fascination for their homeland was heartfelt and conscious.

Fighting colonialism: The poets of the resistance have always been annoyed by the presence of colonial elements in their country and have used the weapon of language in their struggle against them and have condemned and ridiculed them with their tongues. Both Bahar and Giovanni, without being conservative and considering political and security considerations, have openly and explicitly condemned foreign colonialists and domestic tyrants and revealed their sinister goals to everyone until the head of their oppression is completely disintegrated.

Criticism of incompetent rulers: One of the most central themes of the poems of Malekoshora and GR Mulla is the critique of the carelessness and incompetence of the rulers who cause the destruction and ruin of society. In his poems, Bahar explicitly criticizes and attacks Ahmad Shah Qajar. GR Mulla also criticizes the Balochistan lord-servant society and monarchical system and complains about the tyranny of the Pakistani government, in which wealthy aristocrats can rely on any power.

Freedom of expression: The two poets agree that the existence of political repression is the cause of the loss of any freedom of expression and causes the suppression of intellectuals. Because authoritarian governments do not tolerate the emergence and presence of intellectuals in any way, because the mission of stability and freedom-seeking against oppression has always been on their shoulders, and a government that does not believe in itself will definitely speak out against freedom stand up. However, not only do they not give up the fight against tyranny, but they also work to protest the repression of intellectuals and freedom of expression.

Proud of the past: Given that Mohammad Taghi Bahar and GR Mulla are proud of their identity and authenticity, they are not unaware of the past history of their homeland and its manifestation can be found in their poems, because ignorance of history and proud past, it causes living in humiliation and forgetfulness of identity and existence.

4. Conclusion

A comparative study and analysis of the themes of stability of the poetry of the Malekoshora Poets and GR Mulla represent many common images and descriptions in the thoughts, poems and works of these two prominent poets of sustainability literature and express their special and prominent position in this area of literature. The poems of the two poets are in themes such as freedom-seeking, struggle against domestic tyranny and foreign colonialism, reformist ideas and anti-oppression thoughts, and they also have great artistic strength of word and creativity. Both have spoken of the influence of the aliens and their sinister aims, and have ridiculed and threatened them. Both poets have a special sense of patriotism and are proud of their common and brilliant history. Homeland in the meaning of glorious ancient Iran is reflected in the poetry of both. GR Mulla considers Baloch thought and culture as a part of the culture of the great Iran and, like Malekoshora poets, is proud of Iran's historical honors and inspires the national zeal of its people. One of the valuable findings of this study is to highlight the commonalities of Baluch identity in thought and culture with other Iranian ethnic groups. As poets of thought, Bahar and Giovanni are in fact fighters who, with the weapons of art and pen, fight social unrest without fear for justice and freedom. According to them, ignorance, poverty and tyranny of the society are due to the cruelty of the rulers and the heads of the government. Hence, they have not always stood up for the eradication of oppression and have been the guide of society towards consciousness by "writing or stepping". Symbols of stability in the poetry of both poets are similar; They are proud of their past history, national and patriotic myths are evident in their poems, their poems express the desires, ideals, pains and sufferings of their people, expressing the liberation of man from bondage and domination and reflect the popular tendency, Commitment and responsibility is a return to self and self-confidence. One of the prominent themes of stability in the poetry of the two poets is protest. Bahar and Giovanni deal with the pathology of the behaviors of the people and the officials and seek to correct the ugliness and motivate the people to participate in

constructive affairs. To this end, they have used the language of poetry as a weapon of protest and criticism to attack injustices and disorders, and to criticize socially and politically.

5. References

1. Akbari Bayragh Hassan and Mojgan Elyasi, "A Comparative Study of Faith in Miguel's Thought. Onamuno and Hafez Shirazi ", *Journal of Comparative Literature*, Second Year, Issue 6, Semnan University: pp. 51-70, 2008
2. Amel Yaqub, Chakkar, Quetta: Baluchi Language Academy, 2001
3. AminMoghaddasi, Abolhossein, *Comparative Literature Based on the Comparison of the Queen of Poets Muhammad Taghi Bahar and Amir al-Shoara Ahmad Shoghi*, University of Tehran, 2007
4. Anoushirvani Gholamreza, "The Necessity of Comparative Literature in Iran", *Special Issue of the Academy-Comparative Literature*, First Year, First Issue, 2010
5. Arianpour Yahya, *from Saba to Nima*, Volume II, Tehran: Zovvar, 1993
6. Bahar Muhammad Taghi, *Poetry Divan of the Malekoshoara*, based on the printed version of 1344, Tehran: Negah, 2008
7. Baluch Rasoolbakhsh and Ahmad Ranjbar, "Pakistani Baluchi Poets in the Contemporary Period", *Quarterly Journal of Subcontinental Studies*, Fourth Year, Issue 12, Sistan and Baluchestan University: pp. 77-96, 2012
8. Bamari Ramadan, *The Effects of Persian Language and Literature on Existing Baluchistan*, PhD Thesis, Persian Department of Karachi University, 2012
9. Basiri Muhammad Sadeq, *Analytical Course of Resistance Poetry in Persian Literature*, Kerman: Kerman University, 2009
10. Dad ER, Labzanaki Galband, Torbat: Heritage, 2012
11. Eshrat Wahid and Muhammad Sohail Omar, *One Hundred Years of Eqbaliat*, Islamabad: Pakistan Academy of Literature, 2002
12. Farahani Ebrahim and Reza Tavazoei, "A Comparative Study of the Effects of Sustainability in the Poetry of Malekoshoara Bahar and Amal Denqol", *Journal of Comparative Literature*, Year 9, Issue 16, Shahid Bahonar University of Kerman: pp. 235-255, 2017
13. Golsorkhi Khosrow, *Awake Forest (Collection of Poems and Articles)*, by Majid Roshangar, Tehran: Morvarid, 1998

14. Fareqi shad Muhammad, An Analytical Comparison of Judicial Themes in the Poetry of Naseif Yazji and Malek-Poets of Bahar, Master Thesis, Kermanshah: Razi University, 2012
15. Hashemi Seyed Zohurshah, Baluchi Language and Literature in History, Karachi: Pazole Academy, 1986
16. GR Mulla, Bazhne, Karachi: Pazole Academy, 1981
17. Kowsar Enaam al-Haq, Baluchistan after freedom, Quetta: Quetta University, 1997
18. Kurd Noorullah, Memoirs of Contemporary Poets of Baluchistan, Tehran: Pouyan Farangar, 2007
19. Miyah Sattar, "Ey Bazhn Ant o Suzman", Karkink Pishkan Magazine, Year 8, Baluchi Labzanki Majles: pp. 42-44, 2014
20. Shahwani Abdul Qader, Baluchi Language and Literature, Quetta: Baluchi Language Academy, 1998
21. Shamisa Sirous, Literary Criticism, Tehran: Mitra, 1988
22. Shamisa Sirous, Stylistics of Poetry, Tehran: Mitra, 2014
23. Sharifi Muhammad, Dictionary of Persian Literature, Tehran: New and Moeen Publishing, 2008
24. Sarbazi Abdolsamad, Baluch and Baluchistan, translated by Muhammad Salim Azad, Zahedan: Nadavi, 2007
25. Yadegari, Abdolhossein, Epics of the Baluch people, Tehran: Afkar, 2007
26. Yahaqi Muhammad Jafar, stream Moments (Contemporary Persian Literature), Tehran: Jami, 2009

مطالعات شبه‌قاره دانشگاه سیستان و بلوچستان

دوره ۱۴، شماره ۴۲، بهار و تابستان ۱۴۰۱ (صص ۳۳۹-۳۶۰)

DOI: 10.22111/jsr.2020.35571.2110

واکاوی تطبیقی مضامین پایداری در شعر ملک‌الشعراى بهار و جی آر ملا

اسحاق میربلوچ‌زایی^۱   بلال ریگی^۲   سعید دامنی^۳

چکیده

ملک‌الشعراى بهار و جی آر ملا از پیشروان فکری و شاعران آزادی‌خواه ایران و بلوچستان پاکستان هستند که با ابزار شعر به مبارزه پرداخته‌اند. با وجود تفاوت زیستی و جغرافیایی دو شاعر، پژوهش حاضر به روش تطبیقی می‌کوشد تا دیدگاه‌های مشترک این دو شاعر را در مضامین پایداری مقایسه کند. بهار از برجسته‌ترین شاعران مشروطه در ایران و جی آر ملا از شاعران بلندپایه عصر بیداری شعر بلوچی است. هر دو شاعر برآنند که اشعارشان آینه رنج‌های مردمی باشد که از ستم‌های حکومت‌های خودکامه و خفقان و شرایط سیاسی اجتماعی به ستوه آمده‌اند. پرسش اصلی پژوهش این است که آیا در بازنمود مفاهیم پایداری در شعر این دو شاعر می‌توان شباهت‌هایی یافت؟ بنا بر نتایج پژوهش، بن‌مایه‌های شعری مشترک عشق به وطن، امید به آینده، نوید پیروزی، دعوت به مبارزه و ایستادگی در برابر ستم و ستایش آزادی در شعر هر دو شاعر تکرار شده‌اند. چنین پژوهش‌هایی می‌توانند زمینه مناسبی در جهت توسعه و گسترش روابط و تعاملات فرهنگی فراهم کنند.

واژه‌های کلیدی: ادبیات پایداری، ملک‌الشعراى بهار، جی آر ملا.

۱- مقدمه

ادبیات تطبیقی یکی از شاخه‌های مهم نقد ادبی است. در دنیای جدید، یکی از راه‌های درک موقعیت، وزن و جایگاه ادبیات ملی زبان‌ها، سنجش آن در ترازوی ادبیات تطبیقی است؛ زیرا از

۱. استادیار زبان و ادبیات فارسی، دانشگاه ولایت ایرانشهر (نویسنده مسئول) Email: i.mirbalouchzaei@velayat.ac.ir

۲. دانشجوی کارشناسی ارشد زبان و ادبیات فارسی، دانشگاه ولایت ایرانشهر

۳. استادیار زبان و ادبیات فارسی دانشگاه ولایت

سویی ادبیات تطبیقی، شناخت خود در آیینۀ دیگری است و از سوی دیگر نوعی یگانگی در رنگارنگی و رنگارنگی در یگانگی را می‌نمایاند. بر پایه همین ضرورت، فردینان بروتر می‌گوید: «ما هرگز خودمان را نخواهیم شناخت، اگر فقط به شناخت خودمان بسنده کنیم» (انوشیروانی، ۱۳۸۹: ۳۵)؛ زیرا «هیچ ملتی بدون ارتباط با دیگر ملت‌ها نه تنها پایدار نمی‌ماند، بلکه حتی پاسداری از هویت‌های قومی، ملی و مذهبی هم در چارچوب ارتباط فعال، قابل‌ارزیابی است» (امین مقدسی، ۱۳۸۶: ۷). بنا بر چنین نگرشی، نقش و جایگاه مهم ادب تطبیقی قابل‌درک است. سنجش و تحلیل اندیشه‌های دو شاعر با وجود فواصل مکانی و تمایز زبانی نیز از دریچۀ مطالعات تطبیقی قابل‌ارزیابی است. محقق «در این روش، شاعر و نویسنده یک کشور را با شاعر و نویسنده کشور دیگر مقایسه می‌کند و از مطالعه عمیق احوال و آثار و تفکرات، نتایج مشترکی به دست می‌آورد» (عشرت و عمر، ۲۰۰۲: ۹۴۰) و در همین موضع صاحبان نظریه و نقد از روابط متن یاد می‌کنند؛ رابطه‌ای که متون را با توجه به متون دیگر، مطالعه و مذاقه می‌کند، که ظاهراً آن را برای نخستین بار «ویکتور شکلوفسکی مطرح کرد و به‌رحال اولین بار در مباحث فرمالیست‌های روسی مطرح شد؛ به این معنی که متون گذشته با متون امروزی و متون امروزی با متونی که در آینده نوشته می‌شوند، ارتباط و گفت‌وگو دارند؛ مخصوصاً اگر نوع و موضوع آن‌ها مشترک باشد» (شمیسا، ۱۳۶۷: ۴۱۹) در یک نگاه کلی می‌توان گفت در ادبیات تطبیقی و مقارنه‌ای، «بیش از هر چیز می‌توان به نقاط وحدت اندیشه بشری پی برد، که چگونه اندیشه‌ای در نقطه‌ای از جهان توسط اندیشمندی، ادیبی یا شاعری مطرح می‌شود و در نقطه دیگر، همان اندیشه به گونه‌ای دیگر مجال بروز می‌یابد» (اکبری بیرق، ۱۳۸۷: ۵۲).

۱-۱- بیان مسئله و سؤالات تحقیق

مقاومت و پایداری یکی از برجسته‌ترین و متعهدترین شاخه‌های ادبیات و یکی از واقعیت‌های مهم زندگی بشر است که اندیشمندان و رهبران فکری جامعه آن را رهبری می‌کنند و در حقیقت حاصل نوعی همدلی ملی یا قومی در برابر هر گونه ستم و تجاوز است. ادبیات پایداری «در ایران به‌طور رسمی از دوره انقلاب مشروطه وارد عرصه ادبیات معاصر شد. انقلاب اسلامی و هشت سال دفاع مقدس، بهترین نموده‌های به اوج رسیدن آن در ادبیات معاصر ایران به‌شمار می‌رود» (بصیری، ۱۳۸۸: ۲۴) در نگرش شاعران، «ادبیات متعهد مفهوم خاصی دارد، که در بند اول این مفهوم بدون هیچ شکی مبارزه نوشته شده؛ پس به این نتیجه می‌توانیم برسیم که ادبیات متعهد به

وجود آمده است که مبارزه کند؛ مبارزه با فرهنگ استثمارگر، مبارزه با سیستم ناهمسان اجتماعی، مبارزه با طبقه‌ای شدن فرهنگ و بالاخره مبارزه با اقلیت استثمارگر و جانبداری از اکثریت محروم» (گل سرخی، ۱۳۷۷: ۲۷۳).

پرسش‌های بنیادی پژوهش عبارت‌اند از: ۱- با توجه به تکامل تجربیات تاریخی بشر، آیا مفاهیم و تجربیات، آمال و خواسته‌های یکسانی بین جوامع انسانی در مسیر مبارزه وجود دارد؟ ۲- آیا در بازنمود مفاهیم پایداری در شعر ملک‌الشعرای بهار و جی آر ملا می‌توان شباهت‌هایی یافت؟

۱-۲- اهداف و ضرورت تحقیق

امروزه اهمیت، ارزش و کاربرد نتایج تحقیقات و پژوهش‌های تطبیقی بر کسی پوشیده نیست. اهمیت این پژوهش در مقایسه‌ای بودن موضوع آن و واکاوی برجسته‌ترین گفتمان‌های ادب پایداری جی آر ملا و محمدتقی بهار است که از دو کشور پاکستان و ایران سر برآورده‌اند و به‌عنوان مهم‌ترین چهره‌های ضداستعماری در شبه‌قاره هند و ایران، اندیشه‌ها و رویکرد پایداریشان در سروده‌هایشان انعکاس یافته است که بررسی، استخراج، تبیین و برجسته‌سازی آن‌ها، از سویی اطلاعات ارزشمندی برای جامعه ادبی دارد و از سوی دیگر، می‌تواند زمینه تحقیقات عمیق دیگری را در آینده فراهم سازد. از اهداف دیگر این پژوهش می‌توان به تعیین، تطبیق، تشریح و تحلیل موضوعات مشترک پایداری در شعر دو شاعر اشاره کرد. همچنین مطالعه حاضر درصدد دست‌یابی به اهدافی چون معرفی جی آر ملا به‌عنوان یکی از شاعران مقاومت در ادبیات معاصر شبه‌قاره هند و ترسیم مضامین پایداری در سروده‌های وی و سنجش و تطبیق این مضامین با اشعار ملک‌الشعرای بهار است.

۱-۳- روش تفصیلی تحقیق

این پژوهش از نوع تحقیقات بنیادی است. داده‌ها در قالب فیش از راه یادداشت‌برداری به روش مطالعات کتابخانه‌ای گردآوری شده و پس از تجزیه و تحلیل و طبقه‌بندی منسجم در پژوهش حاضر ارائه شده است. بر پایه آنچه گفته شد، نگارندگان در این مقاله، نخست به روش مطالعه کتابخانه‌ای از مطالب فیش‌برداری کرده و سپس بر پایه مکتب آمریکایی ادبیات تطبیقی به شیوه مقایسه‌ای-توصیفی به بررسی و تدوین مطالب پرداخته‌اند. در مکتب آمریکایی برخلاف مکتب فرانسه، به تأثیرگذاری و تأثیرپذیری آثار و صاحبان آثار نمی‌پردازند. این مکتب «پس از جنگ

جهانی دوم پا به عرصه وجود نهاد و با یک تسامحی نسبت به مکتب فرانسه کار خود را شروع کرد و اصل تأثیرگذاری و تأثیرپذیری را شرط واجب در پژوهش‌های تطبیقی ندانست؛ بلکه مقایسه میان ادبیات مختلف را براساس تشابه داخل در حوزه ادبیات تطبیقی دانست (فارغی‌شاد، ۱۳۹۱: ۶).

در این پژوهش به بن‌مایه‌ها و جلوه‌های ادب پایداری در شعر جی آر ملا و ملک‌الشعراى بهار می‌پردازیم. در بخش‌هایی از پژوهش که به ارائه شواهد شعری جی آر ملا به زبان بلوچی پرداخته شده‌است، برای پرهیز از اطناب، فقط صامت‌ها و مصوت‌های خاص بلوچی با فونت این زبان و سایر حروف به همان شکل فارسی نوشته شده‌اند.

۱-۴- پیشینه تحقیق

تاکنون پژوهش مستقلی در موضوع بررسی و واکاوی تطبیقی مضامین پایداری اشعار ملک‌الشعراى بهار با جی آر ملا، صورت نگرفته‌است؛ بنابراین می‌توان به‌عنوان بخشی از پیشینه کار، صرفاً به مقاله‌ها و پژوهش‌هایی اشاره کرد که درباره مضامین شعری این دو شاعر به‌صورت مستقل نوشته شده‌اند؛ مانند: ابوالحسین امین مقدسی (۱۳۸۶) که در کتاب «ادبیات تطبیقی» با تکیه بر مقارنه ملک‌الشعرا محمدتقی بهار و امیرالشعرا احمد شوقی، به تحلیل و بررسی بخشی از میراث اندیشگی این دو اندیشمند پرداخته‌است. محمد فارغی‌شاد به راهنمایی یحیی معروف پایان‌نامه کارشناسی ارشد خود را درباره «مقایسه تحلیلی مضامین حکمی در اشعار ملک‌الشعراى بهار و ناصیف یازجی» در سال ۱۳۹۱ به انجام رسانده‌اند که در آن تأثیرپذیری دو شاعر از مضامین حکمی قرآن و حدیث در مفاهیمی چون قضا و قدر، صبر، سکوت، مرگ، قناعت، مذمت دنیا و... با تکیه بر مکتب تطبیقی آمریکایی مورد بررسی و تحلیل قرار گرفته‌است. ابراهیم واشقانی‌فراهانی و رضا تواضعی نیز در مقاله‌ای مشترک (۱۳۹۶) به بررسی تطبیقی جلوه‌های پایداری در شعر بهار و امل دنقل پرداخته‌اند. بررسی جلوه‌های ادبیات پایداری عصر مشروطه ایران و دوره معاصر عربی در آثار دو شاعر و نشان‌دادن سهم هر یک از آن دو در این کارزار فرهنگی و حضور مضامین مشترک در زبان منتقدانه آن‌ها مسئله پژوهش مذکور بوده‌است.

درباره جی آر ملا در ایران جز مقاله رسول‌بخش بلوچ و احمد رنجبر با‌عنوان «شاعران بلوچ پاکستانی در دوره معاصر» تحقیقی صورت نگرفته‌است. در این مقاله به روش توصیفی، اشاره‌ای کوتاه به زندگی و ویژگی‌های شعری جی آر ملا و چند تن از معاصران وی شده است.

۲- جی آر ملا (۱۹۳۹-۲۰۱۴)

با توجه به اینکه جی آر ملا در ایران چندان شناخته شده نیست و در سرزمینی دیگر می زیسته است، ضرورت دارد دورنما و خلاصه‌ای از احوال وی در پژوهش ذکر شود. «جی آر ملا، نام هنری غلام‌رسول جیوانی است. جیوان، بندری است در بلوچستان پاکستان. غلام‌رسول در همان شهر مقدمات علوم دینی را فراگرفت» (عامل، ۲۰۰۱: ۲۴۰) و در این باره برای نخستین بار «از پدرش مولوی عبدالغفور که از مراجع علمی و دینی عصر خویش بود، کسب فیض کرد و بسیاری از متون نظم و نثر و کلیات ادب فارسی را از عموی شاعرش، ملا حمید آموخت» (میا، ۲۰۱۴: ۴۴) هر چند سپس به شیوه‌ای آکادمیک‌تر «آموزه‌های تاریخ و فنون ادبیات را نزد گل‌خان نصیر و سیدظهورشاه هاشمی آموخت» (جی آر، ۱۹۸۱: ۱۱). وی شاعری سیاسی، مبارز و منتقد بوده است. ستار میا درباره آغاز فعالیت‌های سیاسی وی می‌نویسد: «زمانی که جی آر ملا به کراچی مهاجرت کردند، میر غوث‌بخش بزنجو تازه از زندان آزاد شده بود و زیر نظر ایشان انجمن حمایت از حقوق مردم بلوچ را راه‌اندازی کردند و به فعالیت پرداختند» (میا، ۲۰۱۴: ۴۴). این شاعر دردمند در اشعارش به واقعیت‌های تلخ اجتماعی می‌پردازد. «او همیشه خود را در میان مردم می‌دید و از نزدیک با مشکلات و گرفتاری‌هایشان همراه بود و مهم‌ترین ابزار او برای بیان این دردها زبان شعرش بود» (بلوچ و رنجبر، ۱۳۹۱: ۹۲). جیوانی در دوره چندپارگی شبه‌قاره هند و ستمگری‌های بیگانگان می‌زیست. در دوره‌ای که بلوچستان در حاشیه مانده بود و مردمش از نعمت تحصیل علم و رفاه اقتصادی بی‌بهره بودند. بنا به نوشته رمضان بامری، جی آر ملا «اشعار شعرای دوره مشروطیت را مورد مطالعه قرار داده و از آنان پیروی کرده و در اشعار او تأثیر زبان فارسی به‌خوبی نمایان است» (بامری، ۲۰۱۲: ۲۰۸). از همین روی شماری از صاحب‌نظران زبان بلوچی معتقدند: «شعر و ادب بلوچی مرهون منت فارسی است و این تأثیر به اندازه‌ای گسترده و دامنگیر است که بسیاری شعر بلوچی را پرتوی از شعر فارسی می‌دانند» (شاهوانی، ۱۹۹۸: ۲۷۷). جی آر ملا نیز متأثر از ادبیات فارسی است و «از میان شاعران دوره مشروطه بیشترین تأثیر را از ملک‌الشعرای بهار برده است» (بامری، ۲۰۱۲: ۲۰۸). سید ظهورشاه هاشمی درباره شعر او می‌نویسد: «جی آر ملا را از جمله شاعران بزرگ می‌دانم. او شاعری است منتقد، مبارز و فراموش‌ناشدنی. صحنه‌های تلخ اجتماعی را به قلم می‌کشد. استقلال طلب است و حتی حاضر نیست در شعرش واژه‌های بیگانه به‌کار برد» (هاشمی، ۱۹۸۶: ۱۲۱). اندیشه شعریش «نشان از

نارضایتی عمیق او از وضع موجود بلوچستان پاکستان داشت. روحیه انقلابی او باعث شده بود به مبانی هویت‌خواهی و استقلال‌طلبی در شعر خود بپردازد. به‌خوبی می‌توان گفتمان سازندگی و عدالت را در شعر او ردیابی کرد» (عامل، ۲۰۰۱: ۲۴۲). محور اصلی سروده‌های حیوانی مقاومت و مجاهدت در راه شرف، ناموس، شخصیت، هویت و استقلال وطن است.

۳- عصر بیداری در شعر بلوچی

از آنجاکه بلوچستان در نقطه حساس خاورمیانه پر آشوب واقع شده، همواره از اهمیت استراتژیکی برجسته‌ای برخوردار بوده و در درازنای تاریخ، شاهد حوادث گوناگون و رویدادهای مختلف ناشی از عوامل داخلی و خارجی بوده و در عینی‌ترین نمود، خوب و بد روزگار را تجربه کرده است. «قسمتی از بلوچستان در عهد قاجاریه به‌علت بی‌لیاقتی و بی‌خردی حکام در سال ۱۹۴۶ به هند ملحق شد» (سربازی، ۱۳۸۶: ۱۳) پس از این واقعه، رگه‌هایی از تجدد و مفاهیم تازه در شعر بلوچی به‌وجود آمد و به‌صورت جدی «پس از انقلاب پاکستان و جدایی آن از هند، شعر بلوچی عرصه ظهور مفاهیم تازه‌ای چون آزادی، قانون، عدالت و وطن شد، که آن را عصر بیداری نامیدند» (هاشمی، ۱۹۸۶: ۸۲). شاعران برخلاف دوره‌های پیشین، کمتر به عواطف درونی می‌پرداختند و برون‌گرایی و اجتماعی‌شدن از ویژگی‌های بارز شعر آنان بود. «درحقیقت می‌توان گفت، پس از استقلال کشور پاکستان در سال ۱۹۴۷ میلادی، زبان و ادبیات بلوچی به‌طور کلی جان تازه‌ای به خود گرفت» (کوثر، ۱۹۹۷: ۴۷۹). آنچه انسان دغدغه‌مند عصر بیداری را وامی‌داشت به شعر و شاعری روی آورد، «از یک سو فشار و درد و الم ناشی از فقر و ناداری و از سوی دیگر رفاه بیش‌ازحد و ظلم و ستم گروه اندکی از جامعه بر اکثریت جامعه بود» (کرد، ۱۳۸۶: ۱۷۶). ای. آر داد، از عصر بیداری به‌عنوان ادبیات آشوب‌گرا نام می‌برد، وی می‌نویسد: «ادبیاتی که صدای مقاومت از آن برمی‌خیزد و در برابر دشمنان قد علم می‌کند و شور انقلابی دارد و درصدد تحریک غیرت قومی باشد، ادبیاتی ست آشوب‌گرا» (داد، ۲۰۱۲: ۱۲)؛ اما این، همه محور اندیشگانی این دوره ادبی نیست؛ زیرا در این دوره علاوه بر مضامین پایداری و مقاومت، «تعلیم و تربیت نوین و لزوم تعمیم آن به زن و مرد، موضوعی بود که در ادبیات این دوره مطرح شد و شاعران به مردم و توده‌های اجتماعی بیش‌از پیش توجه داشتند» (بامری، ۲۰۱۲: ۲۰۶)

۴- ملک‌الشعرا ی بهار (۱۲۶۵-۱۳۳۰)

محمدتقی بهار ملقب به ملک‌الشعرا، ادیب، شاعر، روزنامه‌نگار و رجل سیاسی است. «از خردسالی به آموختن فارسی و قرآن پرداخت، نزد ادیب نیشابوری فنون ادب را آموخت و از همان دوران به

سرودن شعر پرداخت» (شریفی، ۱۳۸۷: ۳۱۶). هر چند در دوران نوجوانی به محافل آزادی‌خواهی خراسان راه یافت و «از نزدیک با سیاست و مسائل روز مأنوس شد و اندیشه‌ها و اشعار آزادی‌خواهانه خود را از طریق روزنامه‌های محلی خراسان انتشار داد» (یاحقى، ۱۳۸۸: ۱۶۳)، با این همه بلوغ ادبی بهار را می‌توان «در دوران حضور در تهران و قرار گرفتن در کشاکش مبارزات وی با استبداد و استعمار و جهل و خرافه برای رسیدن به آزادی و آبادی ایران دانست» (فراهانی و تواضعی، ۱۳۹۶: ۲۴۲) که «مقارن با مقدمات جنبش مشروطیت و نهضت حقیقی اجتماعی ایران بود» (شریفی، ۱۳۸۷: ۱۱۰). بهار در شعر خود «با سیاست‌های استعماری به پیکار برمی‌خیزد. از درد، خشم، نفرت، بیچارگی و رنج‌های بی‌پایان ملت ایران سخن می‌گوید. انقلاب و قهرمانان آزادی را می‌ستاید. بر خائنان و وطن‌فروشان پرخاش می‌کند و با تصویر روح زمان، مردم را به امور سیاسی و اجتماعی دعوت می‌کند» (آرین‌پور، ۱۳۷۲: ج ۲، ۱۲۶-۱۲۷). نکته گفتنی دیگر درباره اشعار بهار این است که «به سبب بیان تلاطمات روحی جامعه، او را شاعر مقتضیات نامیده‌اند» (شریفی، ۱۳۸۷: ۳۱۶)؛ زیرا در تاریخ ادبیات فارسی برای نخستین بار به مفهوم واقعی، شعر فارسی مردمی می‌شود. در این دوره شاعران بزرگی مانند سید اشرف‌الدین حسینی، میرزاده عشقی و عارف قزوینی اشعار مردم‌فهم وطنی و سیاسی می‌گویند «که در واقع فداکاری می‌کنند و به عوض پرداختن به مسائل سنتی یا ماهوی ادبیات که ممکن بود نام آنان را در تاریخ ادبیات جاویدان کند، به مسائل سیاسی روز توجه می‌کنند و در نتیجه از نظر ادبی چندان مقامی نمی‌یابند» (شمیسا، ۱۳۹۳: ۳۲۸) و تنها محمدتقی بهار را می‌بینیم که هم در مسائل مردمی و هم ادبی در حدی متعالی است.

۵- ادبیات مشروطه در ایران

تحول اجتماعی برجسته‌ای که در عصر حاضر موجب تغییر سبک و تفکر ادبی شد، انقلاب مشروطه بود. شکست ایران از روسیه، بیدارشدن مردم و پی‌بردن به بی‌لیاقتی رجال حاکم بر ایران، از علل عمده تغییر و تحولات اجتماعی در این عصر بود. نهضت انقلابی مشروطه «در حیات ادبی کشور نیز منعکس شد و به‌زودی گروهی از شعرا و نویسندگان به اردوی آزادی‌خواهان پیوستند و با آغاز مشروطیت فرصت آن را یافتند که آزادانه و آشکارا از راه قلم به پیکار برخیزند» (آرین‌پور، ۱۳۷۲: ۲۱). شاعران از مضامین غنایی، عرفانی و مدح و هجو دوری گزیدند و به‌صورت جدی «توجه به مسائل اجتماعی و سیاسی و مسائل روز در شعر باب شد» (شمیسا، ۱۳۹۳: ۳۲۹). ادبیات

مشروطه، «به نسبت طول مدتش یکی از پراثرترین ادوار ادبیات پارسی و نیز ادبیات پایداری در ایران است» (فراهانی و تواضعی، ۱۳۹۶: ۲۳۸). بهار نیز که در این دوره می‌زیست، پس از مشروطه با انواع تازه‌ای از شعر خود به امر انقلاب و آزادی پرداخت. «اشعار بهار در این دوره بسیار پرشور و گرم و صمیمی است و استادی و هنرمندی گوینده، سخن او را در سطحی بالاتر از آثار همه شعرای عهد انقلاب قرار می‌دهد» (آرین‌پور، ۱۳۷۲: ۱۲۶). امتیاز و برجستگی اشعار بهار را می‌توان در این دانست «که با وجود پیوستگی به مکتب شعری قدما توانسته است شعر خود را با خواسته‌های ملت هماهنگ سازد و ندای خود را در مسائل روز و حوادثی که هموطنان وی را دچار اضطراب و هیجان ساخته بود، بلند کند» (بهار، ۱۳۸۷: ۷).

بحث: نمود مفاهیم پایداری در آثار دو شاعر

وطن

یکی از برجسته‌ترین مضامین محوری و زمینه‌های اندیشگانی سروده‌های جی آر ملا و محمدتقی بهار، وطن و ستایش میهن است. هر دو ناله‌کنان از درد وطن می‌گویند و با سروده‌های خود حس وطن‌دوستی را در میان مردم گسترش داده‌اند. بر پایه سروده‌هایشان می‌توان گفت عشق و شیفتگی آن دو به وطن با جان و دل و آگاهانه بود. بهار آشفتگی اوضاع وطن را می‌بیند و این‌چنین از دردی که دارد، ناله می‌کند و علت درد خود را وجود لشکریان دشمن می‌داند:

ای خطه ایران مهین، ای وطن من   ای گشته به مهر تو عجین، جان و تن من...
دور از تو گل و لاله و سرو و سمنم نیست   ای باغ گل و لاله و سرو و سمن من...
تا هست کنار تو پر از لشکر و دشمن   هرگز نشود خالی از دل مَحَن من
(بهار، ۱۳۸۷: ۱۷۶)

جی آر ملا نیز در این خصوص بلوچستان را روح خود می‌داند و آن را درمانی برای تمام زخم‌های خود می‌بیند و چنین می‌سراید:

می‌سناه انت بلوچستان، می‌جان انت بلوچستان   می‌مے زندہ ہمک دردہ درمان انت بلوچستان...
پرچا من نہ بان بندیگ، پرچا من نہ بان کولیگ   کہ زہریں تیرانی دیمپان انت بلوچستان
(جی آر، ۱۹۸۱: ۳۷)

ترجمه: بلوچستان نفس، بلوچستان جان من است. بلوچستان درمان همه دردهای زندگی‌م. چرا نباید به بند کشیده شوم؟ چرا نباید فدای بلوچستان شوم؟ اکنون که بلوچستان آماج تیرهای

زهرآلود دشمنان شده‌است.

به باور بهار و جی آر ملا باید وطن را دوست داشت و مهر میهن را وظیفه خود دانست. باید خیر وطن را خواست و برای آرامش هم‌وطنان کوشا بود و نسبت به آن احساس مسئولیت کرد. بهار در این خصوص می‌سراید:

در ره ناموس و مال، کوشش کردن رواست   ایران مال شماسست، ایران مال شماسست
(بهار، ۱۳۸۷: ۲۰۹)

تو کمبره اوبادگئی‌ه زهمه جنه نامه درآر   تو چاکره بهزادگئی‌ه په وت یلی زندے بدار
(جی آر، ۱۹۸۱: ۴۳)

ترجمه: تو از نوادگان کمبره هستی، شمشیر بزن و نام آوازه شو. تو نژاد پاک چاکر* را داری، زندگی شرافت‌مندان‌ای برگزین.

* کمبر، رئیس قبایل بنت و دهان در نیکشهر بود. وی با اینکه تازه‌داماد بود، به توصیه مادرش به دفاع از قلمرو حکومتی و آزادی اسیران در برابر قبایل مهاجم به کارزار می‌پردازد و جان می‌سپارد (ن ک: یادگاری، ۱۳۸۶: ۱۷۱).

** چاکر، رئیس قبیله رند بود و در سده شانزدهم میلادی بر بخش‌های وسیعی از بلوچستان شرقی که اینک جزء خاک پاکستان است، حکومت کرده‌است (ن ک: همان: ۳۹).

مبارزه با استعمار

همواره شاعران مقاومت از حضور عوامل استعمار در کشور خود رنجیده‌خاطر بوده‌اند و در مبارزه با آنان از سلاح زبان یاری می‌جسته‌اند و با نیش زبان به نکوهش و هجو آنان پرداخته‌اند. بهار و جیوانی هر دو بی‌آنکه محافظه‌کاری کنند و ملاحظات سیاسی و امنیتی را در نظر داشته‌باشند، بی‌پرده و با صراحت تمام به نکوهش استعمارگران خارجی و استبدادگران داخلی پرداخته‌اند و اهداف شوم آنان را برای همه آشکار کرده‌اند تا شیرازه ستم آن‌ها به کلی از هم بپاشد. محمدتقی بهار نابسامانی‌های کشور را به سبب دخالت بیگانگان در آن می‌داند و در قصیده‌ای اشغال ایران را به دست لشکریان انگلیس و روس چنین توصیف می‌کند:

ظلمی که انگلیس درین خاک و آب کرد   نه بیوراسپ کرد و نه افراسیاب کرد
از جور و ظلم تازی و تاتار درگذشت   ظلمی که انگلیس درین خاک و آب کرد
کرد انگلیس آن همه بیداد و بر سری   اخلاق ما تباه و جگرها کباب کرد
(بهار، ۱۳۸۷: ۵۵۲)

جی آر ملا نیز در سروده‌ای خطاب به جوانان وطن، فریاد برمی‌آورد و از ستم‌های بیگانگان که هوش از سر برده و جهان را پیش چشمان شاعر سیاه کرده‌اند، با صراحت لهجه و تعابیر هشدارآمیز یاد می‌کند:

بیا که تئی ماتئی وتن   انگر کُتگ شوم ءُ بدن
شنگ آنت چو جونوار ءُ لذیگ   میءُ جلگهئی کوه ءُ لدان
(جی آر، ۱۹۸۱: ۳۰)

ترجمه: بپاخیز که شومان و بدان، مام و طنت را به آتش کشیده‌اند و چون لاشخوران و خوکان در کوهستان‌ها و جنگل‌هایمان پراکنده‌اند.

یکی از هنرمندی‌های این دو استاد سخن این است که از تیغ برآن هجو در جهت تاختن بر استعمارگران و زورگویان بهترین بهره را برده‌اند و بدین شیوه خشم و اعتراض خود را فریاد زده‌اند:

ای زورآور که خون ما خورده پریر   وی بسته فرو قماط ما با زنجیر
امروز تو کاملی و ما رشدپذیر   فردا باشد که ما جوانیم و تو پیر
(بهار، ۱۳۸۷: ۱۰۹۲)

جی آر ملا نیز خطاب به کسانی که استبداد و استعمار را مایه ارتزاق و پیش‌برد اهداف شوم خود قرار داده و در مجالس عیش و نوش خود غرق شده‌اند، می‌گوید:

مه‌گرین منء را تئی پد گار بنت   تئی کار ءُ پد تئی سرء بار بنت
اے آیش ءُ مراگاه اے تئی نوش ءُ جان   اے گپ ءُ ستا ءُ تئی پهر ءُ شان
(جی آر، ۱۹۸۱: ۳۹)

ترجمه: مرا بر زمین می‌غلطانی، [هیچ می‌دانی] هیچ اثری از تو نخواهد ماند؟! نتیجه کارهای خود را خواهی دید. تمام عیش و فخرفروشی، یاوه‌گویی و رجزخوانی‌های تو همه و همه، باری بر دوش تو خواهد شد! [و نابودت خواهد کرد].

انتقاد از حاکمان نالایق

یکی از محوری‌ترین مضامین اشعار ملک‌الشعراى بهار و جی آر ملا انتقاد از بی‌تدبیری‌ها و ناشایستگی‌های حاکمان است؛ حاکمانی که موجب نابودی و تباهی جامعه می‌شوند. بهار در سروده‌های خود با صراحت تمام از احمدشاه قاجار انتقاد می‌کند و به او می‌تازد. جی آر ملا نیز

جامعهٔ ارباب-رعیتی و نظام ملوک‌الطوایفی بلوچستان را نقد می‌کند و از خودکامگی‌های حکومت پاکستان شکایت می‌کند که در آن اشراف‌زادگان ثروتمند می‌توانند بر اریکهٔ قدرت تکیه زنند. بهار در یکی از سروده‌های خود تن‌پروری‌های شاه و نابسامانی‌های کشور را پیش چشم دارد و چنین به توصیف می‌پردازد:

زین شه نادان امید ملکرانی داشتن   هست چون از دزد، چشم پاسبانی داشتن
شاه تن‌پرور به تخت اندر بدان ماند درست   ماده‌گاو زین و برگ از زر کانی داشتن
شاه آن باشد که با شمشیر گیرد مُلک را   پادشاهی نیست مُلک رایگانی داشتن
(بهار، ۱۳۸۷: ۲۵۰)

جی آر ملا مردم ستم‌دیده را مورد خطاب قرار می‌دهد و به آنان یادآور می‌شود که چون برده تحت قدرت ستم‌پیشگانند و نهیب می‌زند که خود را کمتر از آنان نپندارند و از آنان نترسند؛ زیرا ترس از حاکم، خود آفرینندهٔ استبداد است یا ستم‌پذیری فضای رشد ستمگر را فراهم می‌کند:

تو چو گلام، زر زرتگی   تنی هاکم أنت دُزء لگور
آس مے کپات ای هاکمان   شالا بیات أنت کرء کور
(جی آر، ۱۹۸۱: ۱۱۷)

ترجمه: تو را چونان غلامان زرخزید داشته‌اند، پس برایشان گرنش مکن. حاکمان تو همه دزد و پست هستند. امیدوارم آتشی بر این حاکمان فرود آید! إن شاء الله کر و کور شوند!

آزادی بیان

ملک‌الشعرا و جی آر ملا در این موضوع که وجود خفقان سیاسی مایهٔ ازبین‌رفتن هر گونه آزادی بیان است و سبب می‌شود روشن‌فکران سرکوب شوند، هر دو هم‌سو و هم‌داستان هستند؛ زیرا حکومت‌های مستبد به‌هیچ‌وجه ظهور و حضور روشن‌فکران را برنمی‌تابند؛ چراکه رسالت پایداری و آزادی‌خواهی در برابر ظلم همواره بر دوش آنان بوده است و حکومتی که به خود ایمان ندارد، قطعاً در برابر آزادی بیان می‌ایستد. با وجود این نه‌تنها دست از مبارزه با استبداد برنمی‌دارند، بلکه در راستای اعتراض به سرکوب روشن‌فکران و آزادی بیان چاه‌سرای می‌کنند:

شاه را گفتند تا بندد زبان دوستان   دشمنان را این نخستین فتح باب است ای ملک
نیک باید دید تا سررشته نگریزد ز دست   پادشاهی رشته‌ای پر پیچ و تاب است ای ملک
(بهار، ۱۳۸۷: ۲۵۲)

جی آر ملا نیز با زبان طعن و کنایه باورمند است که نزد حکام ظالم آه‌کشیدن گناه است:
 گوش‌ئے زاناں بدانی هند ۛ جاه انت ادا که آه کُشُگ هم گناه انت
 (جی آر، ۱۹۸۱: ۱۰۲)

ترجمه: گویا، به گمانم اینجا مملکت بدان شده که حتی آه‌کشیدن هم در آن گناه است.

اعتراض به بی‌رحمی‌های اجتماعی

در اندیشه بهار و جی آر ملا دیکتاتوری که بر اریکه قدرت است، به‌جز تولید فقر و خشونت‌های اجتماعی ثمره‌ای ندارد؛ از این رو از بی‌رحمی‌ها و خشونت‌های اجتماعی و زیر پا له کردن حقوق شهروندی انتقاد و اعتراض می‌کنند و چون می‌دانند تربیت شهروندان فعال می‌تواند به پیشرفت فردی و اجتماعی آنان کمک کند تا در پی آزادی، آگاهی، پیشرفت و عدالت باشند و بدانند حق اعتراض منتقدانه را به‌عنوان شهروند معترض و منتقد دارند. از آنجاکه براساس اندیشه بهار، حکومت‌ها خوب می‌دانند که مسکن تقدیر، بهترین مخدر اندیشه رعیت است که با آن به‌خوبی می‌توان مردم را با آن به خواب خرگوشی سپرد؛ پس با تمام قوا در پی افزایش آگاهی مردم و نجاتشان از این آفت اندیشگی است:

گویند سیم و زر به گدایان خدا نداد جان پدر بگوی بدانم چرا نداد!
 از پیش ما گذشت خدا و نداد چیز دیشب که نان نسیه به ما نانوا نداد
 (بهار، ۱۳۸۷: ۳۲۹)

و آن دست که پیش آرزوی دل دیوار کشد، به خام در گیرم
 نومیدی و اشک و آه را در هم پیچیده به رخنه قدر گیرم
 (همان: ۴۱۳)

جی آر ملا نیز از تن‌پروری امیران و گرسنگی فقیران می‌گوید:

شُد نَروت مئے چہ میرے چانیگان بیَا گدائیے کاسگے پروشیوں
 (جی آر، ۱۹۸۱: ۱۵)

ترجمه: گرسنگی ما با ته‌مانده‌های خوراک امیران، رفع نخواهد شد. بیایید کاسه‌های گدایی را درهم بشکنیم!

از نگاه ملک‌الشعراى بهار و جی آر ملا، مرگ مردم و پایمال‌شدن حقوق‌شان، رنج و گرسنگی و فقر، رویدادهای ناگواری هستند که از خودکامگی و بی‌لیاقتی سران حکومتی به‌وجود آمده‌اند.

افتخار به تاریخ گذشته

با توجه به اینکه محمدتقی بهار و جی آر ملا به هويت و اصالت خود افتخار می‌کنند، نسبت به تاریخ گذشته میهن خود نیز ناآگاه نیستند و نمود آن را در اشعارشان می‌توان یافت؛ زیرا بی‌اطلاعی از تاریخ و گذشته افتخارآمیز، موجب ادامه زیستن در خواری و ذلت و فراموشی هويت و هستی می‌شود. در سروده‌های بهار ستایش پادشاهان عادل و قهرمانان مبارز نمودی از این دل‌بستگی است:

بنگر کاین ملک باستانی از آغاز	جایگه عدل و داد بود نه زاید
ملک کیومرث بود و کشور جمشید	جای منوچهر بود و بنگه نوذر
این بود آن کشوری که داد به کاوس	طوق و نگین و سریر و یاره و افسر
طوس سپهد درو فراشته رایت	رستم دستان درو گماشته لشکر

(بهار، ۱۳۸۷: ۴۹)

همین فخر به گذشته آرمانی و شخصیت‌های اسطوره‌ای از حنجره جی آر ملا نیز سر برآورده است:

که توئی می‌ری چاکر اولاد	کمبرء بیهء همء و س یاد
عالی رندانی پدء پشت ئء	تو یلی بی بگرء بنء بنیاد

(جی آر، ۱۹۸۱: ۱۰۸)

ترجمه: تو از احفاد سردار چاکر هستی، با کمبر و همء * هم‌ریشه‌ای، رگ و پشتت به عالی می‌رسد، نسل و بنیاد تو بی‌بگر یل است.

* همء، سردار طوایف کلمتی حاکم بر سواحل مکران بود که در دوره صفوی در مبارزه با استعمارگران پرتغالی کشته شد (ن ک: یادگاری، ۱۳۸۶: ۷۵).

نکته قابل تأمل در اندیشه جی آر ملا، ذکر آوازه و افتخار به پهلوانان ملی ایران است که اصالت خود را از ایران می‌داند و به خوبی آگاهی دارد که بلوچستان پاکستان روزگاری جزئی از ایران بزرگ بوده است:

البرز دال کرم انء	تئی رستمء س هرابان...
پادا او یلی ورنءا	شپ گوستگ بزاں روچ انء

(جی آر، ۱۹۸۱: ۱۶۷)

ترجمه: از البرز تا کرمان، رستم و سهراب متعلق به [فرهنگ و تاریخ] توس است، پس ای جوانِ قهرمان برخیز، شب به پایان رسیده و روز برآمده است.

جی آر ملا در این دو بیت ضمن امیدبخشی، جسورانه به جوانان نهیب می‌زند که روزگار تیرگی و تاریکی سپری شده است. بر شماست که از فقر و ستم مضاعف، فریاد حق‌طلبی و آزادی‌خواهی سر دهید و بدانید که تعهد تاریخی شما همچون اجدادتان، ظلم‌ستیزی و آزادی‌خواهی است. درحقیقت هر دو هنرمند اندیشه‌ورز به ملت رنج‌دیده و دردکشیده یادآوری می‌کنند که برای تحقق و حفظ ارزش‌ها باید به الگوها و اسطوره‌های ملی و قومی خود تمسک جویند.

۶- نتیجه

بررسی تطبیقی و تحلیل مضامین پایداری شعر ملک‌الشعراى بهار و جی آر ملا نشان‌دهنده تصویرها و توصیفات مشترک بسیاری در اندیشه‌ها، اشعار و آثار این دو سراینده برجسته ادبیات پایداری است و بیانگر جایگاه ویژه و برجسته آن دو در این حوزه از ادبیات است. دلیل مشترکات میان این دو شاعر را می‌توان ضمن اشتراکات فرهنگی و تاریخی، تجربه مشترک دو شاعر در دفاع از ارزش‌ها و مبارزه با فقر و بی‌رحمی‌های اجتماعی دانست.

شعرهای دو شاعر در مضامینی چون آزادی‌خواهی، مبارزه با استبداد داخلی و استعمار خارجی، اندیشه‌های اصلاح‌طلبانه و تفکرات ظلم‌ستیزانه است و از نظر هنری نیز دارای استحکام لفظ و خلاقیت عالی هستند. هر دو از نفوذ بیگانگان و اهداف شوم آن‌ها سخن رانده‌اند و به هجو و تهدید آنان پرداخته‌اند. آن‌ها حس وطن‌دوستی خاصی دارند و به تاریخ مشترک و درخشان خود می‌بالند. وطن در معنای ایران شکوهمند کهن، در شعر هر دو نمود دارد. جی آر ملا اندیشه و فرهنگ بلوچ را بخشی از فرهنگ ایران بزرگ می‌داند و مانند ملک‌الشعراى بهار به افتخارات تاریخی ایران می‌بالد و به تحریک غیرت ملی مردمان خود می‌پردازد. یکی از یافته‌های ارزشمند این پژوهش، برجسته‌سازی اشتراکات هویتی بلوچ در اندیشه و فرهنگ با سایر اقوام ایرانی است. بهار و حیوانی به‌عنوان شاعرانی اندیشه‌ورز درحقیقت مبارزانی هستند که با سلاح هنر و قلم برای دستیابی به عدالت و آزادی، بدون واهمه بر بی‌رحمی‌های اجتماعی می‌تازند. از نظر آن دو، جهل، فقر و استبداد جامعه، ناشی از بی‌رحمی‌های حاکم و سران حکومتی است؛ از این رو همیشه برای ریشه‌کنی ستم از پای ننشسته‌اند و با «قلمی یا قدمی» راهنمای جامعه به سوی آگاهی بوده‌اند.

نمادهای پایداری در شعر هر دو شاعر هم‌سو و شبیه است؛ به تاریخ گذشته خود می‌بالند، اسطوره‌های ملی و میهنی در اشعارشان مشهود است، اشعارشان نمود خواسته‌ها، آرمان‌ها، دردها و رنج‌های مردم‌شان، بیانگر رهایی آدمی از بند و سلطه و بازتاب گرایش مردمی، تعهد و مسئولیت، بازگشت به خویشتن و خودباوری است. یکی از مضامین برجسته پایداری در شعر دو شاعر، اعتراض است و بر پایه آنچه در این مقاله گفته شد، بهار و جیوانی به آسیب‌شناسی رفتارهای مردم و مسئولان می‌پردازند و در پی اصلاح زشتی‌ها و برانگیختن مردم به مشارکت در امور سازنده هستند و به‌همین منظور با زبان شعر و سلاح کوبنده اعتراض و انتقاد، بر بی‌عدالتی‌ها و نابسامانی‌ها تاخته‌اند و به نقد اجتماعی و سیاسی پرداخته‌اند.

۷- منابع

۱. آربن پور یحیی، از صبا تا نیما، ج دوم، تهران: زوآر، ۱۳۷۲
۲. اکبری بیرق، حسن؛ الیاسی، مژگان، مطالعه تطبیقی ایمان در اندیشه میگل د. اونامونو و حافظ شیرازی، مجله ادبیات تطبیقی، سال ۲، شماره ۶، صص ۵۱-۷۰، دانشگاه سمنان: ۱۳۸۷.
۳. امین مقدسی، ابوالحسین، ادبیات تطبیقی با تکیه بر مقارنه ملک‌الشعرا محمدتقی بهار و امیرالشعرا احمد شوقی، تهران: دانشگاه تهران، ۱۳۸۶.
۴. انوشیروانی، علیرضا، ضرورت ادبیات تطبیقی در ایران، ویژه‌نامه فرهنگستان-ادبیات تطبیقی، سال ۱، شماره ۱، فرهنگستان زبان و ادب فارسی: بهار ۱۳۸۹.
۵. بامری، رمضان، اثرات زبان و ادب فارسی بر بلوچستان موجود، رساله دکتری، بخش فارسی دانشگاه کراچی، ۲۰۱۲.
۶. بصیری، محمدصادق، سیر تحلیلی شعر مقاومت در ادبیات فارسی، کرمان: دانشگاه کرمان، ۱۳۸۸.
۷. بلوچ، رسول‌بخش؛ رنجبر، احمد، شاعران بلوچ پاکستانی در دوره معاصر، مطالعات شبه‌قاره، سال ۴، شماره ۱۲، صص ۷۷-۹۶، دانشگاه سیستان و بلوچستان: پاییز ۱۳۹۱.
۸. بهار، محمدتقی، دیوان اشعار ملک‌الشعراى بهار، براساس نسخه چاپ ۱۳۴۴، تهران: نگاه، ۱۳۸۷.
۹. جی آر ملا، بون، کراچی: آکادمی پازل، ۱۹۸۱.

۱۰. داد ای. آر، **لبزانکی گالیند**، تربت: میراث، ۲۰۱۲.
۱۱. سربازی، عبدالصمد، **بلوچ و بلوچستان**، ترجمه محمدسلیم آزاد، زاهدان: ندوی، ۱۳۸۶.
۱۲. شاهوانی، عبدالقادر، **بلوچی زبان و ادب**، کوئته: آکادمی زبان بلوچی، ۱۹۹۸.
۱۳. شریفی، محمد، **فرهنگ ادبیات فارسی**، تهران: نشر نو و معین، ۱۳۸۷.
۱۴. شمیسا، سیروس، **سبک‌شناسی شعر**، تهران: میترا، ۱۳۹۳.
۱۵. _____، **نقد ادبی**، تهران: میترا، ۱۳۶۷.
۱۶. عامل یعقوب، **چکار**، کوئته: آکادمی زبان بلوچی، ۲۰۰۱.
۱۷. عشرت، وحید؛ محمدسهیل، عمر، **صد سال‌های اقبالیات**، اسلام‌آباد: آکادمی ادبیات پاکستان، ۲۰۰۲.
۱۸. فارغی‌شاد، محمد، **مقایسه تحلیلی مضامین حکمی در شعر ناصیف یازجی و ملک‌الشعراى بهار**، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، کرمانشاه: دانشگاه رازی، ۱۳۹۱.
۱۹. فراهانی، ابراهیم؛ تواضعی، رضا، **بررسی تطبیقی جلوه‌های پایداری در شعر ملک‌الشعراى بهار و امل دنقل**، نشریه ادبیات تطبیقی، سال ۹، شماره ۱۶، صص ۲۳۵-۲۵۵، دانشگاه شهید باهنر کرمان: بهار و تابستان ۱۳۹۶.
۲۰. کرد، نورالله، **تذکره شعراى معاصر بلوچستان**، تهران: پویان فرنگار، ۱۳۸۶.
۲۱. کوثر، انعام‌الحق، **بلوچستان آزادی کے بعد**، کوئته: دانشگاه کوئته، ۱۹۹۷.
۲۲. گل سرخی، خسرو، **بیشه بیدار (مجموعه شعرها و مقاله‌ها)**، به‌کوشش مجید روشن‌گر، تهران: مروارید، ۱۳۷۷.
۲۳. میاه، ستار، **ای بڑن آنت ء سوزمان**، نشریه کرکینک پیشکان، سال ۸، صص ۴۲-۴۴، بلوچی لبزانکی مجلس: ۲۰۱۴.
۲۴. هاشمی، سید ظهورشاه، **بلوچی زبان و ادب کی تاریخ**، کراچی: آکادمی پازل، ۱۹۸۶.
۲۵. یاحقی، محمدجعفر، **جوبیار لحظه‌ها (ادبیات معاصر فارسی)**، تهران: جامی، ۱۳۸۸.
- یادگاری، عبدالحسین، **حماسه‌های مردم بلوچ**، تهران: افکار، ۱۳۸۶.